

Torben Arboe:

Hvervesten, hvirvlesten, hvædesten mv. – om ældre tiders slibesten og slibning

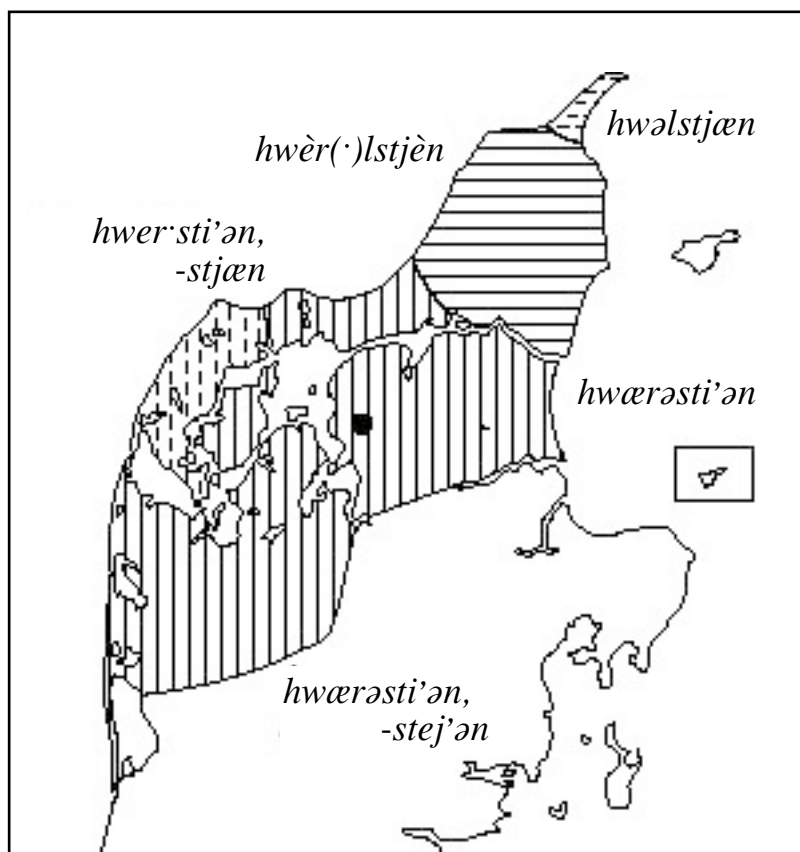
1. Runde, store slibesten: hverve- og hvirvlesten

Johannes V. Jensen har givet en af sine himmerlandshistorier titlen *Hverrestens-Ajes*, dvs. ‘Slibestens-Anders’ eller ‘Anders med slibestenen’. Fortællingen blev trykt første gang i *Himmerlandshistorier. Tredie Samling* (1910) s. 47-63¹; den beskriver en af de særprægede personer i slutningen af 1800-tallet på Farsø-egnen i det sydvestlige Himmerland, hvor Johs. V. Jensen stammede fra. Fortællingens Hverrestens-Ajes boede med sin børnerige familie ganske vist i sognets fattighus, men skaffede selv familien udkommet: “Han var Skærsliber, klinkede og loddede for Folk og var ellers nyttig paa Fingrene” (s. 50). Hans slibesten var ikke sådan en lille let sten, som omrejsende skærslippere brugte, nej, når han drog ud i omegnen med “sine Slibemedier”, trillede han dem ganske vist på en hjulbør, men: “Ajes medførte en ordentlig Hverresten med Trug og et Sving, som det var en af hans Drenges betroet at drawe” (= drage, trække; s. 51).

Ordet *hverresten* – eller *hvervesten*, som vi foretrækker at skrive det i Jysk Ordbog for at markere forbindelsen til verbet *hverve* = dreje, vende² – var tidligere den almindelige betegnelse for en ‘stor, rund slibesten med håndsving’ i store dele af Nordjylland. Det trug, der nævnes i citatet, var anbragt lige under slibestenen og indeholdt vand, så stenens slibeflade kunne holdes våd under slibningen. Udbredelsen af *hvervesten* vises på kort 1: mod vest i Thy, Mors, Salling, Fjends herred og det meste af Hardsyssel, mod øst i Himmerland (hvor jeg har markeret Johs. V. Jensens fødested, Farsø), desuden nord for Limfjorden i Hanherred.

¹ Senere medtaget i tobindsudvalget *Himmerlandshistorier* I-II (1933) bd. II s. 107-115.

² ODS (*Ordbog over det Danske Sprog*) anvender derimod *hverre* som opslagsform (bd. 8, 1926) og tilføjer: undertiden skrevet *hverve*. Begge former har (jf. ODS) forløbere i ældre dansk, dels *huirre*, *werie*, dels *huerffue*, *huerge*; de stammer etymologisk fra samme verbum (vestnordisk *hverfa*), der havde både stærk og svag bøjning.

Kort 1.

Hvervesten (lodret skravering) og *hvirvlesten* (vandret skravering). Mange udtalevarianter har ikke kunnet medtages, fx *hweræ-*, *hwæræ-* i Thy samt svagtryksformer af sidsteled: *-stin*, *-stjæn* flere steder.

● Farsø, Johannes V. Jensens fødeby.

Men i Vendsyssel findes ordet ikke! Hvor man i de førstnævnte områder udtaler førsteleddet *hwæræ-*, *hwer-* og lign., har man i Vendsyssel i stedet udtaleformer med tydeligt *-l-*, nemlig *hwèr·l-*, *hwel-* m.fl. Disse kan ikke tolkes som former af *hverre* eller *hverve*, men kun som former af verbet *hvirvle*, der jo også betyder 'dreje rundt'. Altså må vendelbomålets ord for en stor, rund slibesten logisk set være *hvirvlesten*, som det anføres i teksten til kort 1.

Man kan diskutere, om det vil være bedre at bruge formen *hvirvel-* som førsteled parallelt med praksis ved andre sammensætninger, fx *hvirvelvind*, hvor man egentlig også kunne bruge *hvirvlevind* som opslagsform (idet vinden lige så vel kan siges at 'hvirvle' som at 'danne en hvirvel'). Det må afgøres med hensyntagen til Jysk Ordbogs generelle praksis mht. førsteledsnotation; men forløbige vælges altså formen med verbet som førsteled.³ Der foreligger tilsyneladende ingen illustrationer af en *hvervesten*, *hvirvlesten* eller bare en 'stor, rund slibesten med håndsving' i de værker, hvor vi normalt finder oplysninger om ældre landbrugsredskaber mv. – måske fordi denne type slibesten har været så almindelig kendt, at man ikke har fundet det påkrævet at bringe tegning eller foto af den, men har nøjedes med at

³ Opslagsformem *hvirvelsten* er anvendt i Arne Espegaard: *Vendsysselsk Ordbog II* (1972).

beskrive materiale, dimensioner mv. Fra Øster Han herred har vi dog denne udmærkede skitse af en hvervesten, der er anbragt i et stativ med 3 ben.

Fig. 1. Et *'trebi'æn* (= tre-ben) anvendt som 'stol' eller 'buk' for *'hwæræstinæn* (= hvervestenen). Fra Haverslev sogn, optegnet i 1980'erne af Jysk Ordbogs mangeårige meddeler Anders Fisker.

Den runde sandsten i fig. 1 er 4-5 tommer (= 10-12 cm) tyk, oplyses det. Her opgives diameteren ikke; men for en tilsvarende slibesten anføres 12-16 tommer (= 30-40 cm) som gængs størrelse.⁴ En anden meddeler fra Øster Han herred nævner, at stativet var "*saa langt, at Hyllekarlen kunde sidde paa Enden af Hverrestensstolen og holde Hyllebladet paa Stenen*". Her er *hylle* = 'høle', der er den helt dominerende betegnelse for 'le' i hele Nørrejylland, med udtaleformerne *hylæ* og *hyli* nord for Limfjorden, *hjølæ* og *hjølæ* syd for ned til Kongeåen (i Sydjylland også blot *jølæ*). Den pågældende karl kunne altså sidde til venstre på stativet i fig. 1 og derfra slibe lebladet ved at holde æggen ned mod hvervestenen, mens en anden drejede stenen rundt ved hjælp af håndsvinget.⁵

Fra Åby sogn (det nuværende Åbybro) i det sydvestlige Vendsyssel, ca. 25 km nordøst for fig. 1's Haverslev, har vi en råskitse af en tilsvarende slibesten, se fig. 2.

Fig. 2. En *hwerælstjæn* (= hvirvlesten). Fra Åby sogn i 1870'erne, ved N.C. Christensen.

Her er stativet meget enklere end i fig. 1: blot to korte stolper til at bære slibestenen. Den person, der skulle slibe, måtte som de fleste andre steder stå op til arbejdet. Figurteksten viser, at vi her har passeret grænsen for *hvervesten* og er inde i *hvirvlestens*-området.

⁴ E. Møller-Holst: *Landbrugs-Ordbog* V (1882).

⁵ Lige som ordet *slibe* er nyere i de nord- og midtjyske dialekter (jf. slutningen af afsnittet), er selve brugen af slibesten til en le en nyere fremgangsmåde: tidligere skærpede man lebladet ved at banke æggen meget tyndt ud med en specialhammer. Dette kaldtes i Vest- og Sønderjylland at *hare* leen (jf. artiklen 3.*hare* i Jysk Ordbog), i Østjylland især at *penne* leen (jf. kortet i min artikel 'Lån fra (middel)nedertysk i jyske dialekter' i *Folkmålsstudier* 39 (2000) s. 28).

Fig. 3. Slibesten med trug. Fra Mejlby sogn (ved Århus) i 1970'erne.
Foto: Aase Goldsmith.

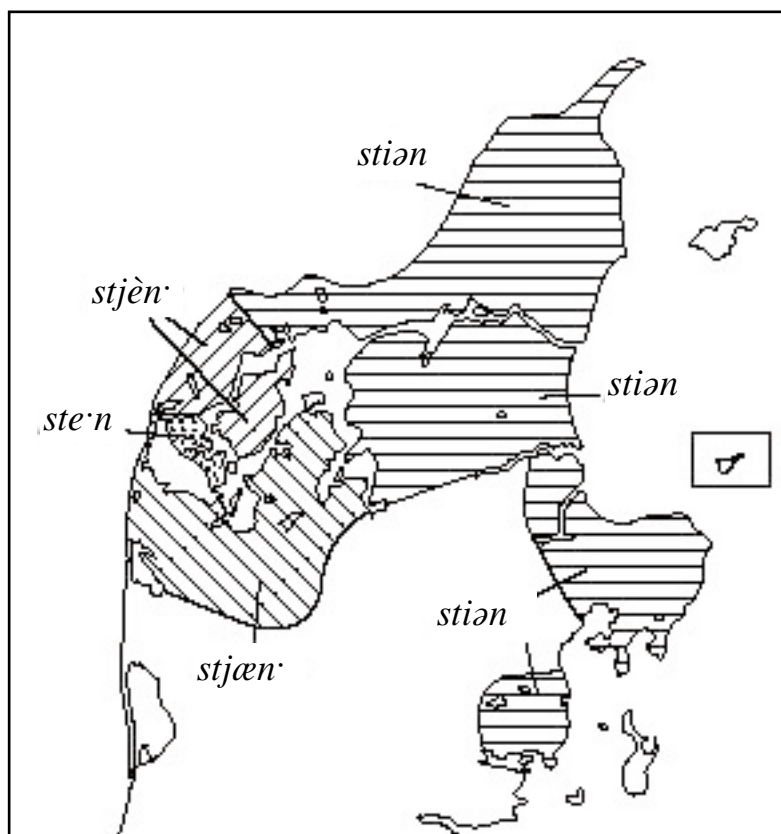
I forhold til beskrivelsen hos Johs. V. Jensen mangler på fig. 1-2 vandtruget under slibestenen; det er med på fotoet i fig. 3.

Ud over leer havde man naturligvis brug for at slibe knive af forskellige størrelser og til flere formål, desuden fx økser og plovskær; mange steder gik man dog til smeden for at få skærpet plovjernene. Arbejdsgangen ved slibning er typisk denne: *i dø'w kny'w ska fō'st stines på hwèrlstjæn, å dèè'r-ætter hwees mæ i hwestjæn* = en sløv kniv skal først stenes (dvs. slibes) på hvirvlestenen og derefter hvædes (= hvæsses) på en hvædesten (jf. Espegaard: *Vendsysselsk Ordbog* II s. 65).

Her nævnes vendsyssel-glosen *hvirvlesten*, og der introduceres tre andre dialektale fagtermer: *stene* behandles straks her, *hvæde* og *hvædesten* i afsnit 2.1.

Verbet **stene** har i dialekterne sjældent rigsmålsbetydningen 'kaste sten på', derimod er flere andre betydninger udbredte, bl.a. 'binde sænkesten på nederste kant-reb i fiskegarn' hhv. 'samle sten af mark', foruden den i citatet nævnte: 'slibe'. Igen er det især Nordjylland, det drejer sig om, dog udvidet med områder i Midtjylland, jf. kort 2.

Det ses, at udtalen *stjæn* er almindelig i den østjyske del af området, mens man i det vestjyske område især har kortdiftong: *stjèn* hhv. *stjæn*. Dette kan synes lidt mærkeligt, når forholdet nærmest er det modsatte vedr. substantivet 'sten' som sidsteled i sammensætningerne *hverve-* og *hvirvlesten*: her har fx Vendsyssel kortdiftong, *-stjèn*, mens Thy har både kort- og langdiftong, *-stjæn*, *-sti'æn*, jf. kort 1. Disse forhold må afklares nærmere under redaktionen af substantivet *sten* og verbet *stene* til sin tid.

Kort 2. Udbredelse og udtale af verbet *stene* i betydningen 'slibe'.

Her er det tilstrækkeligt at nævne, at betydningen 'slibe' af verbet *stene* er meget nærliggende, idet man jo udførte slibning ved hjælp af en sten af egnet materiale og passende form: enten førte man gentagne gange stenen hen over redskabets æg – eller omvendt. Betydningen er medtaget i ODS, men anført som udelukkende dialektal (bd. 21 sp. 1187). Der er formentlig tale om en gammel betydning, selv om den ikke nævnes vedr. ældre dansk og vestnordisk.

Arbejdsgangen ved slibningen omtales flere steder parallelt med den vendsysselske beskrivelse ovenfor. Enkelte viser, at de specifikke dialektgloser er på vej ud, fx: *nær æn knyw' wa stjænær* (nu: *slæv'æn*) *så sku æn hwe'ræs mæ æn sti'æn*, *æn hwe'stin (-sti'æn)* = når en kniv var stenet (nu: slebet), så skulle den hvædes med en sten, en hvædesten (Skautrup: *Et Hardsysselmål* I (1927) s. 272). Verbet *stene* er omkring 1900 ved at blive afløst af det fællesdanske *slibe*, blot med dialektal udtale.⁶ Det samme afspejles lige efter i formuleringen vedr. *hver-vesten* hos Skautrup: *æ 'hwæræsti'æn = slibestenen*, nu også: *æ 'sli·v₁sti'æn* (s. 273). Hvilket svarer til en bemærkning hos H.P. Hansen, formentlig fra 1920'erne: *hwæræstij'n ... tidligere alm. navn i Midt- og Vestjylland, men høres ikke mere*.

⁶ *Et Hardsysselmål* gengiver dialekten især i perioden 1870-1910, jf. efterskriftet i bd. II (1979) s. 247.

Men forinden nåede Johs. V. Jensen altså at udødeliggøre ordet i fortællingen om *Hverrestens-Ajes*.⁷ Også verbet *stene* optræder hos Johs. V. Jensen i beskrivelsen af slibeprocessen: “Først skulde Kniven *sternes*, have den grove Omgang på Hverrestenen; saa skulde den *hvedes* ... paa en blødere Sten” (s. 51f.). Dette kan passende danne overgang til næste afsnit, idet vi nu har citeret tre udtaleformer af verbet *hvæde* i passiv: foruden *hvedes* fra Himmerland nemlig *hwees* fra Vendsyssel (Espegaard) og *hwe-ræs* fra Hardsyssel (Skautrup).

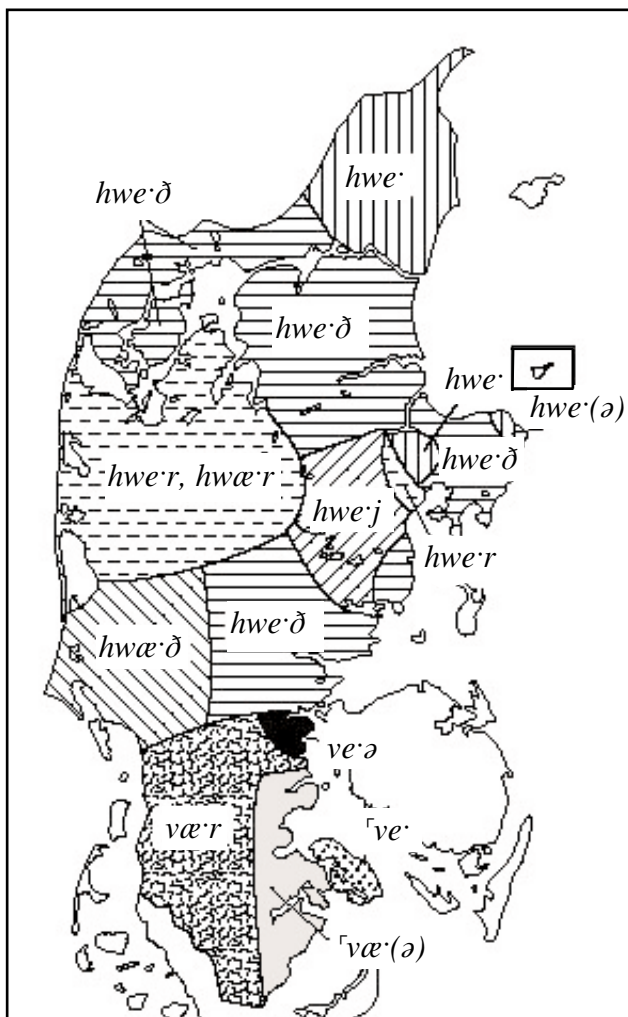
2. Firkantede, mindre slibesten: hvædesten

2.1. Generelt

I modsætning til hverve- og hvirvlesten kendes ordet *hvædesten* over hele Jylland. Det er især betegnelsen for en lille hvæssesten; den blev holdt i hånden og brugt til finslibning af knive mv., der var grovslebet på sandslibesten, jf. afsnit 1. I denne sammenhæng er *hvæssesten* et nyt ord, der kun sjældent bruges i dialekterne, selv om verbet *hvæsse* er velkendt. Betegnelsen for den sten, man hvæsser med, er i almindelighed *hvædesten*.

Her vil vi først se på ordets førsteled, verbet **hvæde**. Det er i ODS placeret som en sideform under *II. hvætte*, da det via ældre danske former som *huette*, *hued(j)e* går tilbage til vestnordisk *hvetja*. Etymologisk står ordet dermed i forbindelse med engelsk *to whet* og tysk *wetzen*, der ligeledes betyder ‘hvæsse’, jf. også sammensætningerne *whetstone* hhv. *Wetzstein* = hvæssesten. *Hvæde* har også forbindelse til adjektivet *hvas* og dermed til verbet *hvæsse*, der er en afledning af *hvas*. I Jysk Ordbog giver vi verbet opslagsform *hvæde*; ordet har været brugt fra nord til syd med udtaleformer som vist på kort 3.

⁷ Johs. V. Jensens beskrivelse af hvervestenens virkemåde giver et teknisk forklaringsproblem. Som nævnt har stenen et trug, dvs. den sliber med vand – men den betegnes også som “af den rivende Slags, der spruder Flamme og kan høres videnom” (nævnt lige efter, s. 51). De to forhold synes ikke at kunne forenes: en våd sandslibesten kan ikke “sprude Flamme” og heller ikke “høres videnom”, vandet slukker eventuelle gnister og dæmper/fjerner lyden. Men påstanden fremsættes i varieret form kort efter: “stene en Slagtekniv, saa Vand og Ild mengede [= blandede] sig fra Staalet” (s. 52). Det skulle ikke kunne lade sig gøre: alle de beskrivelser af slibning, jeg har set og spurgt mig frem til, skelner skarpt mellem dels *tør* slibning, der kan give gnister hhv. stråler af gnister (med lidt velvilje kan de opfattes som “flamler”), dels *våd* slibning, der ikke giver gnister. Måske har Johs. V. Jensen set slibning på hurtigt roterende slibesten (med gniststråler) og hørt støjen derfra – og er så blot gået ud fra, at det måtte en *hverresten* også kunne give. En ‘poetisk frihed’ må det vist kaldes.

Kort 3. Vigtigste udtaleformer af verbet *hvæde* = *hvæsse*. Mht. forlyd *hw-/v-* jf. Jysk Ordbogs kort K 3.2; mht. udlyd jf. K 4.0.

Det ses, at *hvedes* i citatet fra Johs. V. Jensen ovenfor stemmer fint med udtalen *hwe·ð* i Himmerland. Det skal også nævnes, at Espegaard i Vendsysselordbogen tilsvarende giver verbet opslagsformen *hvede* (og dermed noterer substantivet som *hvedesten*).

I førtidsformerne viser ordets slægtskab med *hvetja* sig, jf. det udlydende *-t* i vendsysselsk *hwèt*, der bruges i både præterit og præterit plusquamperfectum; tilsvarende i Thy: *han 'hwè't hans 'knyw'* = han hvædede (hvæssede) sin kniv (Torsted sogn, optegnet af Torsten Balle). Ordet anvendes ofte i forbindelse med mindre redskaber som sakse og barberknive, jf. *'hwe·ð, sti'an te 'rå·q, knyw'* = hvædesten til rageknive (Nordthy, optegnet af N.Å. Nielsen), men altså også

vedr. knive i almindelighed, fx brødknive og knive til hakkelsesmaskiner. Desuden ved økser og tørvespader, men kun sjældent i forbindelse med slibning af leer.⁸ Flere steder nævnes, at det var en fordel at spytte på stenen, før man begyndte at hvæsse, fx hos Johs. V. Jensen i fortsættelsen af citatet ovenfor (s. 52). Man kunne i øvrigt også *hvæde* på andet end en slibesten, fx: *Hve·r æ Knyw' o æ Da·rtræ* = hvæsse kniven på dørtæret (dvs. dørtærsklen; vestlige Hardsyssel, optegnet af P.K. Madsen). Verbet kan endvidere bruges om det, at fugle og dyr hvæsser næb hhv. kløer, ligesom dyr og mennesker kan siges at *hvæde tænder*.

Men oftest optræder former af *hvæde* i forbindelse med **hvædesten** som i Espegaard- og Skautrup-citaterne i afsnit 1. Tilsvarende anføres fra Sønderjylland om en kniv, der er slebet: *så ska'n*

⁸ Alligevel kan i dele af Vestjylland en hvædesten bruges til at skærpe en le med, jf. det følgende.

ʼvæ·ræs å·n ʼvæ·ə¹ste·n = så skal den hvædes på en hvædesten (Øsby sogn, opt. af Ella Jensen). Fra Silkeborgegnen nævnes, at en *døw* (= sløv) *kniv skulle hwejes, det foregik på en hwej-stien*; kniven kunne også slibes, men det var nemmere (bare) at hvæde den, tilføjes det. På samme egn betegnes en *hveistien* også som: *en finere sten, man brugte efter slibningen til at tage eventuel ruegg med*. Her er *ruegg* = ‘ru æg’, dvs. den lidt grove æg (også kaldt ‘rå æg’), der kan dannes under første slibning med en grovere (sand)sten.

Størrelsen af hvædestenene varierer, lige som de kan være af forskelligt materiale. Fra Rinds herred syd for Johs. V. Jensens egn i Himmerland angives en *hweddesten* at være *en 3-4 tommer lang, fin sten at hvæsse på*, dvs. stenens længde er 8-10 cm, hvilket vist er den almindelige størrelse. Dog har ordet fået en specialbetydning stedvis i Midt- og Sydvestjylland, idet hvædestenen her bruges til at “stryge” leen med, dvs. som strygestikke til at skærpe lebladet med i marken: “*æ Hwæsten*” *var 12 Tommer lang, 1 1/2 bred og 1/2 Tomme tyk*, dvs. dimensionerne var ca. 30 x 4 x 1,25 cm (jf. *Fra Ribe Amt* (1944) s. 66). Denne hvædesten/strygestikke er af “stærkt sandblandet Skifersten” (smst.). Om materialet for de almindelige hvædesten nævnes, at stenen i reglen er af skifer (Nibe), eller at det er carborundum- eller sandsten (Thy), finkornet sandsten (Sydvestjylland), “vist pimpsten” (Bjerre), smergelsten (Ringkøbingegnen), i hvert fald en “blød stenart” (Vejle-egnen).

Resultatet af brugen af hvædestenen skulle gerne blive en yderst tynd og skarp æg på redskabet. Vi lader en vendsysselsk kilde forklare processen i detaljer: *wi sputter på hwestjèn å så tjy·r wi nooe på dæ jæ·n sij, å så på dæ na·n, å om ijæn, te knyw·wi er så skarp, at dæj ka hog æ hoo·r øw·wer i loften* = vi spytter på hvædestenen og så kører vi noget på den ene side (af æggen), og så på den anden, og om igen, til kniven er så skarp, at den kan hugge et hår over i luften (Espegaard: *Vendsysselsk Ordbog II* s. 66). En skarphed som den her beskrevne må være en barberkniv værdig. Men man skal være påpasselig, thi: *¹va e ¹slifsten gi, kå e ¹ve·sten ¹öjlech* = hvad slibestenen giver, kan hvædestenen ødelægge (Als).

2.2. Overført betydning: vedr. brød

I størstedelen af Jylland er en anden betydning af *hwædesten* imidlertid lige så udbredt som betydningen ‘hvæssesten’, nemlig betydningen:

‘sammenfaldet rand af dej nær underskorpen i (sigte)brød’. En sådan klæg dejmasse skyldtes oftest, at brødet havde fået ujævn varme og ikke var blevet gennembagt, men kunne også skyldes, at melet var malet af korn, der ikke havde hævekraft nok eller ikke var tørt nok, fx fordi det var høstet for tidligt. Denne overførte betydning er velkendt i næsten hele Jylland⁹ undtagen den nordvestlige del (Thy, Mors, Salting) samt Hanherred og den nord(vest)lige del af Himmerland; i disse områder er betydningen kun sporadisk optegnet, og i Han herred og Thy-NØ har i stedet ordet *væg* fået denne særbetydning. Fra Mors har dog en ældre kilde som Schade (1807) betydningen, jf.: “Saa siger man og om Brød, som er falden sammen, og bleven dejet: *de er fallen i hvedstien*” (= faldet i hvædesten; s. 75). Tilsvarende udtryk kendes fx fra Midtøstjylland i 1960’erne: *de æ da hielt gaan i Hvæstien* (= det er da helt gået i hvædesten), og fra Sønderjylland: “bare hun passer på, at *æ ka’ch it fälle i væ’æste’n, fo så er en lich te æ svintyn*” = at kagen ikke falder i hvædesten, for så er den lige til svinetønden (dvs. kassabel; opt. fra Haderslev).

Det må være det kompakte, grå(sort) udseende og måske en hård konsistens af en sådan dejrand, der har gjort det nærliggende at bruge ordet *hvædesten*: dette lag beskrives som en “mørk stribe i bunden” af brødet (Midtøstjylland), og som klægt, “klasket” eller “så hårdt, at man ikke kan tygge det” (Bjerre) – fra samme område har vi dog også bemærkningen: *Hvestin smagte dejligt*. Førsteleddet udtales stedvis med i-vokal og kan da tolkes som adj. ‘hvid’, jf.: *den klæge Rand, der undertiden dannes mæl Næjerengen aa Krommen, kalles Hvistin* = ... mellem nederringen (underste skorpe) og krummen (selve brødet) kaldes *Hvidsten* (Himmerland, optegnet i 1960’erne). I Midt- og Sydvestjylland kan ordet skifte fra substantiv til adjektiv, fx: *æ sigtebrø vaa bløven naat hvæsten faa hin* = sigtebrødet var blevet noget hvædesten (klægt) for hende; desuden: *hwæ’sten brø’e* = hvædesten brød, klægt brød (begge citater fra Ringkøbingegnen). Der kunne også, især i Sønderjylland, tilføjes adjektivendelse -et til ordet, jf.: *æ brø· væ ‘væ’stenə væn de it æ löjtəs* = brødet bliver hvædestenet (klægt), når det ikke er løftedes (dvs. hævet; Bov sogn ved Flensborg, optegnet af Ella Jensen).

⁹ Dog bruges på Rømø i stedet ordet *en banke*, jf. artiklen 2.*banke* i Jysk Ordbog.

3. Betydningsskift for hvervesten

Overraskende nok møder man hos en solid meddeler som Skytte Andersen (f. 1898, Vroue sogn i Fjends herred) under *hvædesten* følgende oplysning: *'hwe·r₁sti'æn, specielt om flad hvæssesten, men kan også høres om den drejelige 'sli·v₁sti'æn* (opt. vist fra 1960'erne). To så forskellige betydninger, som vi har set i de foregående afsnit, synes logisk eller semantisk ikke at kunne tilskrives et og samme ord. Men flere forhold spiller ind. Andetsteds i optegnelsen noterer Skytte Andersen lydformen for ordet, der betegner den drejelige slibesten, som *'hwær₁sti'æn*, hvilket oplagt må tolkes som *hvervesten*; men hvæssestenen, *hvædestenen*, noteres med en næsten identisk form: *'hwær₁sti'æn* (jf. formen *hwæ·r* af *hvæde* i Fjends, kort 3). Det giver oplagt mulighed for sammenblanding, så meget mere som ordet *hvervesten* formentlig har været næsten ude af dialekten fra 1920'erne, erstattet af *slibesten*, jf. citaterne fra H.P. Hansen og Skautrup i afsnit 1. Tilsvarende gælder antagelig hele det område i det øvrige Midtvestjylland, hvor *hvervesten* har været kendt tidligere (jf. kort 1): betydningen af 'rund, drejelig' er blevet knyttet udelukkende til ordet *slibesten*, hvorved *hvervesten* (på grund af udtale-ligheden) har fået mulighed for at overtage betydningen 'hvædesten, flad hvæssesten'. Fx i optegnelser fra 1960'erne: *min Far sagde hwerresten om den lille sten, som han brugte til sin barberkniv, en meget fin, aflang sten* (Salling); *hverresten var en sten til at holde i hånden, mens man hverred æ knyww (= hvædede kniven) på den* (Herning-egnen). Det er i hvert fald en betydningsændring, vi må regne med i Jysk Ordbog, da (lyd)skrevne former som *hverresten* i mange kilder fra området udelukkende knyttes til betydningen 'hvædesten, hvæssesten'. Den vil blive anført med kommentarer som betydning 2 i artiklen *hverve·sten*.

4. Afslutning

I vendsyssel-citatet i slutningen af afsnit 2.1 blev den maksimale skarphed nået ved at *hvæde* redskabet (en kniv). Hos Johs. V. Jensen og enkelte andre opnås dette resultat dog først i en tredje fase, jf. følgende næsten lyriske beskrivelse:

Men sluttelig maatte den *hones*, aa, den sidste henaandede Forkælelse af Eggen, og denne foretoges paa en Oliesten, et Klenodie, Ajes bar paa sin Person og vædede med det hemmelighedsfulde Indhold af en Apotekerflaske. Saa bed Redskabet ogsaa et Haar imod Vinden og var næsten blevet for godt til sit Brug. (s. 52)

Beskrivelsen fremhæver på smukkeste vis, at Ajes “drev Sliberiet ... som et Mysterium” (s. 51), og at han betragtede denne proces som “en Kunstydelse” (s. 52). Den sidste afpudsning af æggen blev altså foretaget på en særlig blød sten: en oliesten nævnes i flere kilder som velegnet til finslibning af barberknive mv. Formen *hones* er en passivform antagelig af verbet *hånde* med betydningen ‘behandle’. *Hånde* (oftest udtalt med a-vokal: *hanj*.) betyder normalt ‘give hånd’, men er i én kilde mere fra Himmerland og én fra Ommersyssel optegnet med samme betydning som hos Johs. V. Jensen, som dermed må betegnes som en opmærksom iagttager af dialektale ord på dette felt. At han også i opbygningen og beskrivelsen af figuren Hverrestens-Ajes indlægger mange fine psykologiske iagttagelser og pointer, er en given sag; men en nærmere undersøgelse heraf kan naturligvis ikke rummes inden for rammerne af en saglig redegørelse for jyske slibestenstermer mv.